

Myntfynd på Helgö från 700–1050 e.Kr.

En jämförande studie av mynt från gravar och boplatser.

Kandidatuppsats i arkeologi, Stockholms universitet

HT 2024

Jesper Svanberg

Handledare: Jens Christian Moesgaard

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1. Syfte och Frågeställningar	1
1.2. Metod och Material	2
2. Teori	4
3. Presentation av Helgö områdena och materialet.....	7
3.1. Boplatser datering.....	8
3.2. Gravfältsdatering	9
4. Material boplatser	10
4.1. Material gravfält.....	17
5. Analys	20
5.1. Depåfynd	21
5.2. Gravfynd	22
5.3. Boplatserfynd.....	23
5.4. Offerplatsfynd	24
5.5. Summering	24
6. Slutsatser.....	25
7. Sammanfattning.....	26
8. Referensförteckning	27

Abstract:

This essay focuses on the analysis of coins on Helgö between 700–1050 AD. It analyses the coins found among places of residence, graves, temple/sacrificial areas and a hoard/wealth deposit. This comparison focuses on the type, number and year the coins were created and investigates the difference and similarities of the excavated material in four locations. This study is inspired by Jens Christian Moesgaard´s article about the circulation of coins during the Viking Age in Scandinavia. Even though the islamic coins are dominating different areas, western coins have noticeably equal amounts of findings, at the grave fields and during the early excavations of Helgö there was no comparison made between the different areas and the types of coins found among them even though western coins were found. These discoveries show the importance of comparing different areas to find the reason why.

1. Inledning

Helgö är en ö i Mälaren i Ekerö kommun, Stockholms län. Det är en plats med spår av bebyggelser och fynd som går tillbaka till 200 e.Kr fram tills ca 1300 e.Kr. (Skerfving 2013:1). Helgös ideala geografiska läge och involvering i handel har gjort forn platsen till en av de största utgrävningsplatserna i Sverige. Den lilla ön Helgö var enbart känt för fornborgar innan 1950-talet. Utgrävningarna på Helgö höll på från ca 1950–1979 (Clarke & Lamm. 2017:1). Efter utgrävningarna så har mängder av Excavations at Helgö rapporter samt årsrapporter skapat en grund med nyanserade undersökningar. Den stora mängd utländska fynd som har ursprungligen ankommit genom handel då många islamiska mynt cirkulerande runt i Sverige men också i Skandinavien under perioden 800–970 e.Kr.

1.1. Syfte och Frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att analysera myntfynden på Helgö från 700–1050 e.Kr för att se hur mynten har blivit använda. Undersökningen kommer att fokusera på mynt från boplatser, gravar, depåer och offringsplatser för att se hur antal och typ av mynt fördelar sig mellan de respektive platserna. Myntfynden som undersöks består av 58 mynt varav 50 kommer från mellanöstern och åtta västerländska mynt.

- Vid vilka fyndkontexter förekommer det fler mynt?
- Vilket sorts mynt hittats det vid boplatser, gravar, offringsplatser eller depåer?
- Har typen av boplatser (smedja, hus) påverkan på hur mynten fördelas mellan boplatserna?

1.2. Metod och Material

Metod

- Insamling

Undersökningen använder sig främst av en kvantitativ metod för att få fram ett sammanställt resultat från fynden med avsikt att besvara frågeställningarna. Då uppsatsen hanterar en stor mängd mynt så har det valts att framställa en helhetsbild på fyndmaterialet med hjälp av en mer systematisk metod där materialet har blivit begränsat inom den satta tidsperioden 700–1050 e.Kr. För att presentera det materialet som blivit utvalt för uppsatsen används tabell där informationen om fyndmaterialet som lagts in systematiskt från de olika fyndplatserna i ordningen äldst till yngst på dateringen av fyndet.

- Tabell

Tabellerna katalogiserar materialet för de olika platserna som depåfynd, offerplats, boplat fynd och gravfynd. Genom att jämföra tabellerna med gravfynd och boplat fynd och sedan flera tabeller som framställer det fyndmaterialet som hittats på de olika platserna som depåfynd eller gravfält kan materialet analyseras, jämföra och dra slutsats för vad de olika tabellerna visar.

- Karta

För att förbättra överblicken på de fyndmaterial som används från Helgö har jag valt att lägga till flera kartor för att tydliggöra och visualisera de olika platserna som diskuteras under uppsatsen. Syftet med kartan är att ge understöd för att se de likheter som diskuteras i tabellerna och texten för att lättare åskådliggöra de med hjälp av bilden på fyndområdena på Helgö, men också ge mer information kring de olika fyndplatserna exempelvis byggnadsområdena och gravfälten som diskuteras i texten.

- Material och forskningskällor

Fyndmaterialet är de valda 58 mynten från utgrävningarna på Helgö och fokuserar på perioden 700–1050 e. Kr. De 58 mynten som undersöks kommer att individuellt analyseras och diskuteras i nedanstående tabeller med bland annat information om varje mynt, vart de kommer ifrån, när de präglades, var de präglades och var de hittades.

Informationen i tabellerna utgår ifrån Excavations of Helgö rapporter, årsrapporter, myntkataloger med mera. Information angående de olika områdenas kontext utgår från undersökningen av Helen Clarke, som är den senaste syntes om Helgö (Clarke & Lamm

2017) och de tidiga Excavations at Helgö rapporterna, exempelvis Holmqvist (Holmqvist 1961:240) som publicerade de tidiga utgrävningarna i detalj med information om områdena och materialen. Excavations at Helgö rapporterna var de första publiceringarna går igenom allmänna fakta om utgrävningarna som utförts på Helgö. Uppsatsen använder sig främst av de tidiga Excavations at Helgö I-III för information till tabellerna då de senare Excavations at Helgö rapporterna blev publicerade på annat sätt men innehåller fortfarande viktiga saker som exempelvis Excavations at Helgö X där Hovéns myntkatalog ingår. Då det har framkommit mer undersökningar från Helgö så jämförs de nyare synpunkterna angående områdes dateringar och sammanfattningar från utgrävnings områdena av Clarke & Lamm med de äldre Excavations at Helgö rapporterna för att inte någon information som är utdaterad används.

De senare utgrävningskampanjerna blev publicerade i årsrapporterna och ger en skriftlig detaljerad beskrivning av de olika fyndplatserna och området runt omkring. Årsrapporterna blev publicerade av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsböcker och går igenom fältarbetet från exempelvis Verkstandsområdet vid husgrupp 3 där Synnöve Laurén skrivit en fortsatt rapport i årsrapport 1977 som tar upp information kring fältarbetets gång från 1 juni till 22 september år 1976 vid en totalundersökning på 390 kvadratmeter. Vid undersökningen hittade de verkstadshus och olika husgrunder, där det relevanta för uppsatsen var de två halva arabiska silvermynt som blev hittade. Därefter information kring kulturlagret de blev hittade i som beskrivs noggrant angående dess gråa och övergång till sotfärgat, konsistensen på lagret samt vilka kulturlager som uppstod under utgrävningen. Årsrapporterna publiceras året efter de respektive utgrävningarna, exempelvis årsrapporten som diskuterar utgrävningarna 1977 släpptes då 1978.

Myntkatalogerna ger information som exempelvis präglingsår och präglingsplats samt kategoriserar det fyndmaterial vilket är de mynt som passar in inom den satta tidsperioden (700–1050 e.Kr.). De källor som används i uppsatsen består av olika myntkataloger som Hovén, Wisehn och Malmer.

Wisehns myntkatalogen används även som utgångspunkt för uppsatsens intagande av information angående främst mynten från Hovén, Malmer och Excavations at Helgö rapporterna. Varför Wisehn är en baspunkt är främst för att den har informationen samlad för var och en av utgrävningsplatserna. Hovén och Malmers myntkataloger innehåller specifika mynt, exempelvis Hovéns myntkatalog innehåller enbart Islamiska mynt medan Malmers innehåller de västliga, Hovéns och Malmers kataloger innehåller däremot nästan ingen information om de arkeologiska kontexterna för områdena.

Processen med korsreferera mynten har börjat med att först söka upp myntet som finns i Wisehns katalog. Därefter har referenserna kontrollerats vid den grupp som man vill se information kring. Referenserna till myntkatalogerna och Excavations at Helgö rapporterna innehåller mer information angående respektive mynt.

Som nämnts tidigare tar Hovén enbart upp de islamiska mynten i sin myntkatalog, men nämner också vilka av de islamiska mynten som det finns tillräckligt med information kring vilka mynt som inte går att dateras lika väl. Vilket man kan se i tabellen då präglingstidens bestämning är väldigt beroende på hur väl bevarat myntet är så kan man lättare se vilken tid myntet ursprungligen skapades som exempelvis mynt nr 5 jämfört med mynt 2 och 3. Då den omfattande delen av mynt i den här uppsatsen är islamiska mynt så är Hovéns myntkatalog med numreringen av mynt högst betydelsefull, men även Malmer som är för referens på de västliga mynten som har hittats på Helgö.

Den information som är relevant för uppsatsens syfte från de olika källmaterialen är främst information angående fyndlokalerna som ifall det är en boplats, gravplats, offerplats etcetera. Det finns även mer information om fyndkontexterna som vilken sorts boplats det är exempelvis smedja eller ifall det angår ett gravfält så eftersöks information som vilket gravnummer och gravfält. Informationen vid husgrupperna och gravarna skiljer sig åt mestadels men är likadan när det kommer till när de olika platserna var aktiva, vilka faser de var aktiva under vilket kommer diskuteras mer senare i uppsatsen. Information som angår myntfynden enbart som exempelvis präglingsplats eller präglingstid kommer från de olika myntkatalogerna som Hovén, Jonsson, Malmer och Wisehn.

2. Teori

Den första utgångspunkten som uppsatsen använder sig av är en artikel av Feveile som diskuterar de olika sceatta mynten som hittades vid Dankirke som blivit offrade vid en övergiven boplats. Feveile nämner i sin artikel att tre av de senare mynten hittades över hus V men då huset har många fynd av bland annat glas så har man daterat de olika fyndmaterialen och det skiljer sig 150 år mellan dem. Vilket förklaras med olika anledningar som att mynten kan ha varit begravda/deponerade på en plats som har haft en särskild betydelse för människornas medvetande antingen religiöst eller kulturellt. (Feveile 2006:5). Sedan hade då antagligen platsen blivit aktivt igen som offringplatser. Med den här upptäckten så passar Feveiles hypotes in i uppsatsen då Helgö har flertal övergivna boplatser samt offringsplats.

Den andra utgångspunkten som uppsatsen använder sig av är en artikel av Jens Christian Moesgaard som diskuterar den aktiva myntcirkulationen av mynt i Skandinavien under vikingatiden. Som diskuteras av Moesgaard att myntfynd i mindre mängder som från byar eller mindre bosättningar kan visa mer nyanserat resultat än fynd enbart från större städer som bland annat Sigtuna. Därför stärker det vikten av undersökningar av mindre platser. (Moesgaard 2023:1). Även fast Helgö inte är en liten

plats är vikten att undersöka mindre platser för att se potentiella skillnader som uppstår bland olika mynttyperna på Helgö som inte har undersökts i tidigare rapporter.

Uppsatsen undersöker både enstaka fynd som exempelvis ett mynt från Metz som tappats senare än resten av mynten och fynd från depåer samt gravar som har blivit medvetet nedlagda mynt. Som Moesgaard också nämner så är ensamma fynd relevanta för forskning på de olika användningsområdena kring mynt som de olika sätt att spendera mynt på. Samt att ensamfunna mynt som fynden vid boplatserna utgör sin egen hanteringssituation. (Moesgaard 2023:3).

Den sista av utgångspunkterna är en avhandling av Florent Audy, som diskuterar myntens användning som hängsmycke under vikingatiden. Audys avhandling är en viktig del i uppsatsen då i avhandlingen benämns de olika anledningar varför mynt väljs som smycken. (Audy 2018:77). I Audys avhandling diskuteras det också hur variationen av mynt som hittats i gravar inte är särskilt stor, speciellt innan 995 så var de islamiska mynten en majoritet av mynten som hittats. Det finns mest mynt på Helgö med präglingstid innan 900-talet. Det är enbart fram tills 995 som islamiska mynt förväntas vara en majoritet bland fynden då efter 1000-talet blir västerländska mynt dominanta som exempelvis tyska mynt, därför kan små variationer av andra mynt som västerländska mynt innan 1000-talet påverka översiktsskildringen för fyndmaterialet (Audy 2018:81). Som nämns av Audy angående små myntgrupper vilket är myntgrupper som inte hittas lika ofta, i det här fallet västerländska som sceatta myntet, så kan jämförandet av mynten vid de olika platserna som sagt påverka den förväntningen för mynten vid de olika områdena.

Det vanliga är att islamiska mynt hittats inuti gravar i stora mängder fram till som sagt sent 900-talet, då efteråt började de minska i antal. Då små skillnader kan påverka helhetsbilden bland fyndplatserna så läggs det mer vikt på att analysera fyndplatsernas material för att se till att små skillnader märks av och jämförs med fyndmaterialet från de andra områdes platser på Helgö som exempelvis boplatser eller gravfält.

Varför mynt har hittats där det funnits är alltid en fråga som inte alltid är lätt att svara på. Beroende på i vilken kontext det är hittat vid kan frågans svårhet variera, exempelvis mynt som gravfynd är menade att vara där som offring eller för att visa ens status. Men jämfört med mynt som hittats vid boplatser som lösfynd är det inte lika lätt att veta ifall det blivit tappat omedvetet. Valet av mynt är lättare att förstå när man vet att myntet var deponerat medvetet som i gravar eller som depåfynd. Det är inte alltid man väljer en typ av mynt för en anledning men som Audy nämner angående val av mynt för smycken så är det enklare att se den anledningen till att exakt de mynten blev valda.

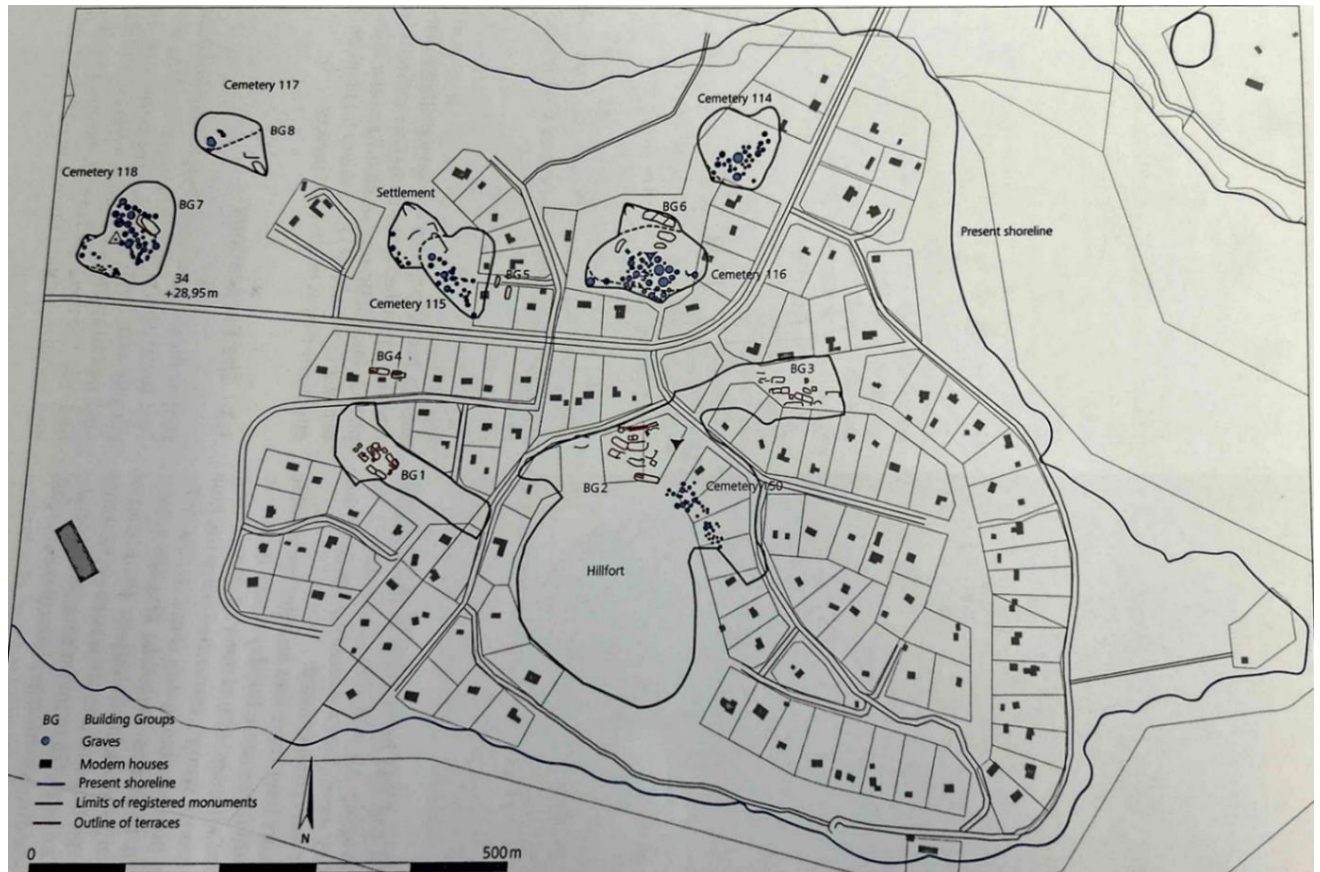
Table 3.2. Main features of the coin groups represented by five coins or more in Catalogues I-II. All the data, including the individual data on each coin group, are derived from statistical analysis on Scandinavian finds (see sources). They have been adjusted to facilitate comparison.

	Circulation and use				Individual data				Sources	
	Reuse rate	Carreny share	Pendants share	Main period of circulation	Average weight	Average diameter	Inscription	Most common designs	Quality	Literature and size of the sample on which the data are based
Nordic KG3-6	45%	< %	<1%	Period I	<1g	18-21mm	None	Pseudo-letters, deer, cocks, boat, mask	High	Malmer, B. MS (139 coins, individual); Malmer, B. 1966 (individual)
Carolingian	30%	< %	<1%	Period I	1-2g	18-21mm	Circular	Cross, temple	High	Moesgaard MS (209 coins, individual); Garipzanov 2005 (23 coins, individual)
Byzantine	25%	< %	2%	Period II	>2g	21-24mm	Field, circular	Cross, bust, inscription	High	Hammarberg et al. 1989 (626 coins, individual)
Bohemian	9%	< %	<1%	Period II	c.1g	18-21mm	Circular	Cross, busts, temple, hand	Medium	CNS 1975-2011 (56 coins, individual)
Sasanian	7%	< %	<1%	Period I	>2g	>24mm	Marginal	Bust, altar	High	Hoard sample (77 coins); CNS 1975-2011 (individual)
Roman	7%	< %	<1%	Period II	>2g	<18mm	Circular	Bust, standing figure	Very worn	Lind 1981 (93 coins, individual)
Islamic	6%	35%	70%	Period I	>2g	>24mm	All-epigraphic	Kufic inscription	High	Hoard sample (12,161 coins); CNS 1975-2011 (individual)
Swedish	5%	< %	<1%	Period II	c.2g	c.21mm	Circular	Bust, cross	Medium	Hoard sample (123 coins); Malmer, B. 1989 (individual)
Irish	4%	< %	<1%	Period II	1-2g	18-21mm	Circular	Bust, cross	Medium	CNS 1975-2011 (43 coins, individual); Wiechmann 1999 (33 coins, individual)
Anglo-Scandinavian	3%	1%	<1%	Period II	1-2g	c.21mm	Circular	Bust, cross	Medium	Hoard sample (418 coins); Malmer 1997 (individual)
English	2%	20%	15%	Period II	1-2g	18-21mm	Circular	Bust, cross	High	Hoard sample (7,625 coins); CNS 1975-2011 (individual)
Italian	2%	< %	<1%	Period II	<1g	18-21mm	Circular	Cross, inscription	Low	Hatz, V. 1983 (80 coins, individual); CNS 1975-2011 (individual)
Hungarian	2%	< %	<1%	Period II	<1g	<18mm	Circular	Cross, building, bust	Low	CNS 1975-2011 (25 coins, individual); Wiechmann 1999 (14 coins, individual)
German	1%	4%	10%	Period II	1-2g	18-21mm	Field, circular	Cross, busts, temple, hand	Variable	Hoard sample (12,973 coins); CNS 1975-2011 (individual)
Norwegian	1%	< %	<1%	Period II	<1g	<18mm	Circular	Bust, triquetra, cross	Medium	Malmer, B. 1961 (individual); Skaare 1976 (257 coins, individual)
Nordic KG7-12	<1%	1%	<1%	Period II	<1g	<18mm	Circular	Cross, pseudo-inscriptions	Medium	Hoard sample (347 coins); Malmer, B. 1966 (individual); Moesgaard 2015 (individual)
Danish	<1%	5%	<1%	Period II	c.1g	<18mm	Circular	Cross, bust, triquetra	Medium	Hoard sample (884 coins); CNS 1975-2011 (individual)

Figur 1. Tabell från Audy 2018:82. Beskrivning av olika myntgruppers b.la. användning och förekomst.

Det finns flera olika förutsättningar till varför mynt används som smycken som exempelvis hur vanligt myntet är, hur dekorerat myntet är och kvaliteten på myntet. Från ca 800-talet fram till 995-talet så cirkulerade de islamiska mynten i Skandinavien. De islamiska mynten var väldigt vanliga men underrepresenterade bland myntsmeycken (se figur 1) och de mynten som var eftersökta var mer ovanliga som exempelvis de västerländska mynten. (Audy 2018:81). Audy diskuterar även i figur 1 den procentuella skalan av de mest återanvända mynten för smycken, alltså de mynten som gjordes om till smycken. De smycken som var mest populära var Nordisk KG 45%, Frankermynt 30%, Bysantiska mynt 25%, Böhmiska mynt 9%, Sasanidernas mynt 7%, Romerskt mynt 7% och islamiska mynt 6%. Den mest efterfrågade mynttypen ändras ständigt för vid olika perioder men de islamiska mynten visar ett högt värde under vikingatiden, men med tanke på hur många mynt som cirkulerade runt så är det få islamiska mynt som valdes att bli omgjorda till hängsmycken i förhållande till deras antal (se figur 1). Anledningen till detta var som sagt då de islamiska mynten var den vanligaste typen under vikingatiden och då inte möter de krav för att bli mer valda som smycken som Audy diskuterar angående valet av mynt. Även fast den här uppsatsen inte undersöker mynt som smycken så kan kopplingen mellan valet av mynt för smycken användas för valet för mynt vid exempelvis offringar för gravar som är ett av de områden uppsatsen undersöker.

3. Presentation av Helgö områdena och materialet.

Figur 2. Helgö området. (Clarke & Lamm 2017:5) Hillfort = Fornborg, BG=Husgrupp, Cemetery=gravfält.

Helgö materialet kommer gås igenom de olika områdena med hjälp av kartor för att visualisera vilka platser som tas upp i uppsatsen men också beskriva dem i text för att diskutera de olika dateringarna på platserna. Flera av områdena på Helgö diskuteras inte i uppsatsen då de inte är relevanta för uppsatsens syfte eller att de inte har blivit utgrävda. Datering, bilder och Kartor som kommer från Clarke & Lamm går igenom de olika områdena. (Clarke & Lamm 2017:5)

Det finns två huvudkategorier som uppsatsen fokuserar på vilket är gravplatser (Cemetery) och husplatser (BG) men även inom de två huvudkategorierna finns det vid husplatserna en offerplats och vid gravplatserna finns det depåfyndsplats. Gravplatserna har inte lika mycket information som är relevant för uppsatsen mer än att det finns olika gravfältsområden som man kan se kartan över områdena (se bild 2) och gravnummer som tas upp senare i uppsatsen. Men när det kommer till husplatserna så är varje byggnadsgrupper (BG 1-4) indelade till de existerande husgrunderna,

exempelvis så har husgrupp 2 olika områden som är husgrund I–IV som indikerar mer precis vart fynden blivit hittade någonstans och som kommer benämnas under varje tabell som tar upp fynd från husplatser.

3.1. Boplats datering

Building Group	Occupation Dates by ¹⁴ C analyses
BG1	AD 568–893
BG2	AD 240–713
BG3	AD 453–720
BG4	AD 468–803
BG6	AD 478–653

Table 2A Radiocarbon Dates for Occupation of Building Groups.

Figur 3. Tabell 2A från Clarke:2017:11. Tabellen beskriver de olika perioderna som platserna var aktiva enligt c-14 datering.

Boplatsernas datering är baserad på c-14 analyser från olika material som bland annat kol, trä, bröd och ben. C-14 Analyserna har skett för att kunna veta när de olika områdena var aktiva och materialets datering varierar från c-14 dateringen då myntfynden kan exempelvis blivit omedvetet tappade vid ett övergivet område.

De olika boplatserna är placerade relativt nära varandra vilket visas på figur 2 men deras datering är inte lika nära (se figur 3). Boplatsernas aktiva perioder har diskuterats av bland annat Jonsson och Androschuk som båda tar upp information om de olika byggnadsområdena samt gravplatserna. Det som står ut är husgrupp 2 och 3, problemet är att de två platserna (husgrupp 2 och 3) har mynt som inte stämmer in med c-14 dateringen för platserna då islamiska mynten inte förekom förens runt 800-talet. Det myntmaterial från den östliga cirkulationen som påträffas vid husgrupp 2 som uppsatsen jämför anländer inte till Skandinavien förrän på vikingatiden runt 800-talet. Det som diskuteras av Androschuk är att Helgö är mest intensivt med internationella kontakter genom bland annat handel under vikingatiden. (Androschuk 2007:161). Androschuk tar även upp att mycket fynd från husgrupp 2 är från vikingatid som kommer både från öst och väst Europa som bland annat krukor, glas och mynt. Då flera olika fyndmaterial hittas kan man med säkerhet veta att den har fortsatt användas på olika sätt potentiellt även in i 1100-talet (Androschuk 2007:158–61, fig 6:17).

Det tas även upp att fynd från vikingatiden hittas vid husgrupp 3 också vilket visar då den aktivitet som syns från materialen även efter den c-14 daterade perioden för området. (Androschuk 2007:159). Alltså har även husgrupp 3 fortsatt användas efter 720-talet och kanske även ända in till 1000-talet.

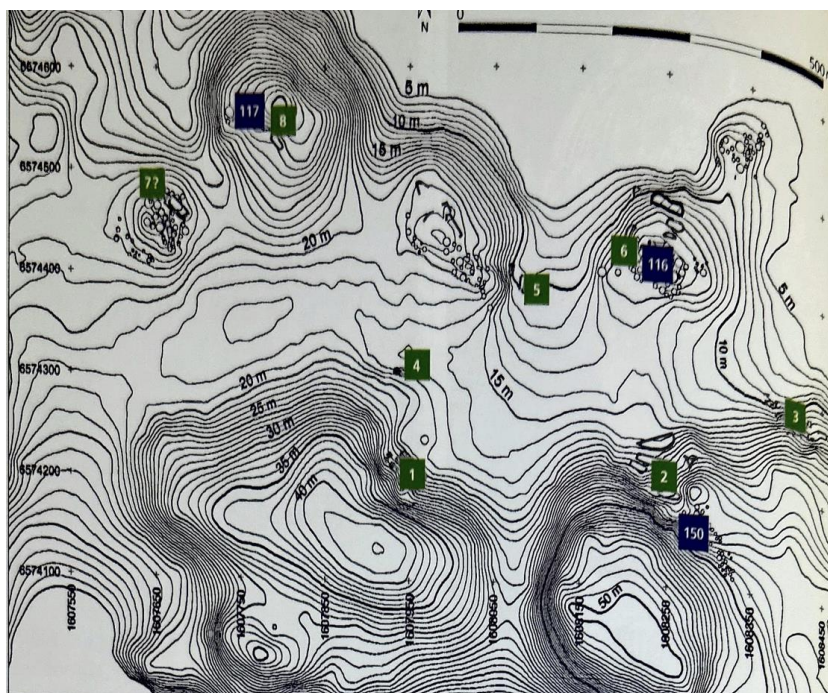
3.2. Gravfältsdatering

Cemetery	Number of graves excavated	Date (AD)	Reference
115	1	c. 600	MELIN & SIGVALLIUS 2001, 101–4
116	49	c. 500–c. 900	SANDER 1997
118	35 (52 recorded)	c. 800–c. 950	MELIN & SIGVALLIUS 2001, 9–100
150	41 (totally excavated)	c. 500–c. 800	LAMM, K. 1970, 217–27

Figur 4. (Clarke & Lamm 2017:37) Tabell av de olika gravplatsernas aktiva period.

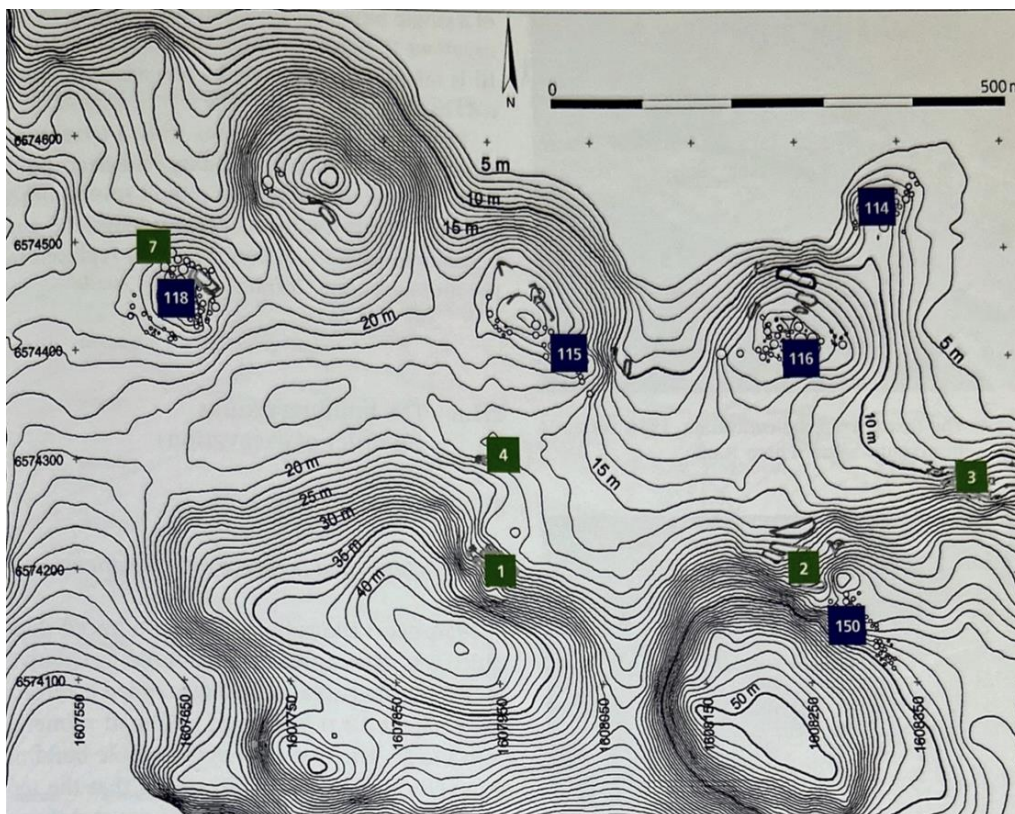
Den informationen som används för gravfälten kommer från Clarke & Lamm som analyserat: antal gravar utgrävda, den aktiva perioden för platserna samt datering för gravplatserna (se figur 4).

Till skillnad från boplatstdateringarna så stämmer gravplatsernas datering bättre överens med fyndmaterialet för de två gravfält som undersöks (116 och 118). Anledningen till varför de andra gravfälten inte inkluderas i uppsatsen är att de antingen inte blev helt utgrävda eller att de saknar material som faller in under den satta tidsperioden 700–1050 e.Kr. Gravfält 150 som man kan se på figur 4 blev helt utgrävt men har inte material som faller in under den satta tidsperioden och gravfält 115 har enbart 1 utgrävd grav.

Figur 5. Kartan visar de tidigare faserna av Helgö områdena 500–700 e.Kr. De gröna markörerna är husgrupperna medan de blå är gravfälten. (Clarke & Lamm 2017:14)

Områdena som diskuteras i uppsatsen är husgrupp 1–4 och för gravfälten så är det 116 samt 118. Som diskuterats tidigare i kapitlet om de aktiva perioderna så har också använts flera olika analytiska metoder för att undersöka de aktiva perioderna för områdena (se figur 5–6). Områdena har blivit enligt Clarke & Lamm indelade i olika faser som tidig och sen. (Clarke & Lamm 2017:13). Figur 5 visar den tidigare fasen där de benämnda platserna i uppsatsen tas upp förutom gravfält 118 som inte blev aktiv förrän senare (se figur 6). Den mest distinkta skillnaden mellan figurerna är att vid den tidigare fasen så fanns det fler husgrupper än gravfält men i den senare fasen så är det tvärtom då mer gravfält är aktivare än husgrupper.

Figur 6. Kartan visar de senare faserna av områdena 700–1200 e.Kr. (Clarke & Lamm 2017:15)

4. Material boplatser

Tabellernas olika rubriker beskriver det som tänkt vara relevant för att stödja uppsatsens syfte, frågeställningar och jämförelse.

Rubrikerna som används i tabellerna är följande:

1. Präglingstid som beskriver när myntet blivit gjort.
2. Präglingsplats beskriver staden eller landet det blev präglat i och informationen har valts för att ge mer individuell och geografisk information till myntet.

3. Dynasti för de islamiska mynten ger lik präglingsplats en mer individuell information om vart myntet kom ifrån men också under vilket styre.

4. Husgrund anger det specifika området inom boplatserna som fyndmaterialet har blivit hittat vid.

5. Utgrävningsplatsen ger en närmare hänvisning till myntets fyndplats.

6. Fragmenteringsgraden beskriver bevaringstillståndet myntet är i, ifall den är hel, fragmenterad eller halv, då mycket av informationen från mynten är beroende på vilket tillstånd myntet är i. Desto sämre bevarat myntet är så blir det svårare att få information om det som exempelvis präglingstid/plats jämfört med ifall myntet är helt bevarat så.

Myntnummer som används i tabellen är numrerad för uppsatsen och inte från någon referens utan jag själv som numrerat dem och de mynten som jämförs håller sig inom tidsramen 700–1050 e.Kr.

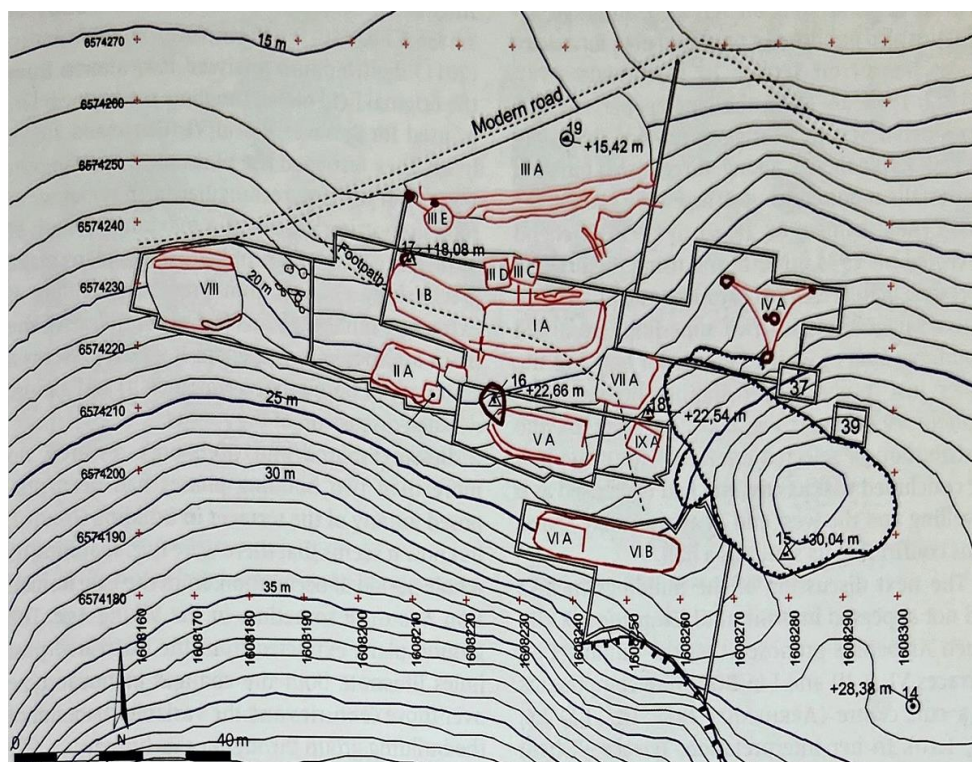
Tabell 1. Mynt från husgrupp 2.

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Präglings-plats	Dynasti/Land/Regent	Husgrund	Utgrävnings-plats	Fragmenterings-grad	Referens kort
1	718–49	Okänt	Umajjad	I	G 17 + 90	fragment	H, 11. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 83.
2	749–833	Zaranj	Abbasid	I	P 27 - 45	fragment	H, 32. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 411.
3	749–833	Okänt	Abbasid	I	P 26 – 40	fragment	H, 36.SML, 149A.EHI: 240–41, Nr 322.
4	765–829	Al-Salam	Abbasid	I	G 34 + 27	fragment	H, 29. SML, 149A.EHI: 240–41, Nr 1912.
5	777/78	Al Abbasiyyah	Abbasid	I	M 19 + 48	Helt	H, 14. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 186.
6	783/84	Okänt	Abbasid	I	M 18 + 52	Fragment	H,15. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 465.
7	813–33	Al salam	Abbasid	I	I 19 + 76	fragment	H, 19. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 812.
8	749–833	Okänt	Abbasid	III	O 133	fragment	H, 43. SML, 149B. EHII: 60
9	749–833	Al sash	Abbasid	IV	AB 15	fragment	H, 31. SML, 149B. EHII: 60
10	1033–1041	Metz	Theodorich II	III	AA 28 - 232	fragment	M, 58. SML, 149B. EHII: 60. J, 155.
11	590–620	Marw	Sasanian	IV	F 59	Fragment	H, 1. SML, 149C. EHIII: 50

12	749–833	Okänt	Abbasid	IV	C 77	Fragment	H, 42. SML, 149C. EHIII: 50
13	Obestämt	Okänt	Obestämt	IV	H 57	Fragment	H, 47. SML, 149C. EHIII: 50
14	Okänt	Okänt	Sasanian	II	Okänt	Fragment	H, 2. SML, 149D.

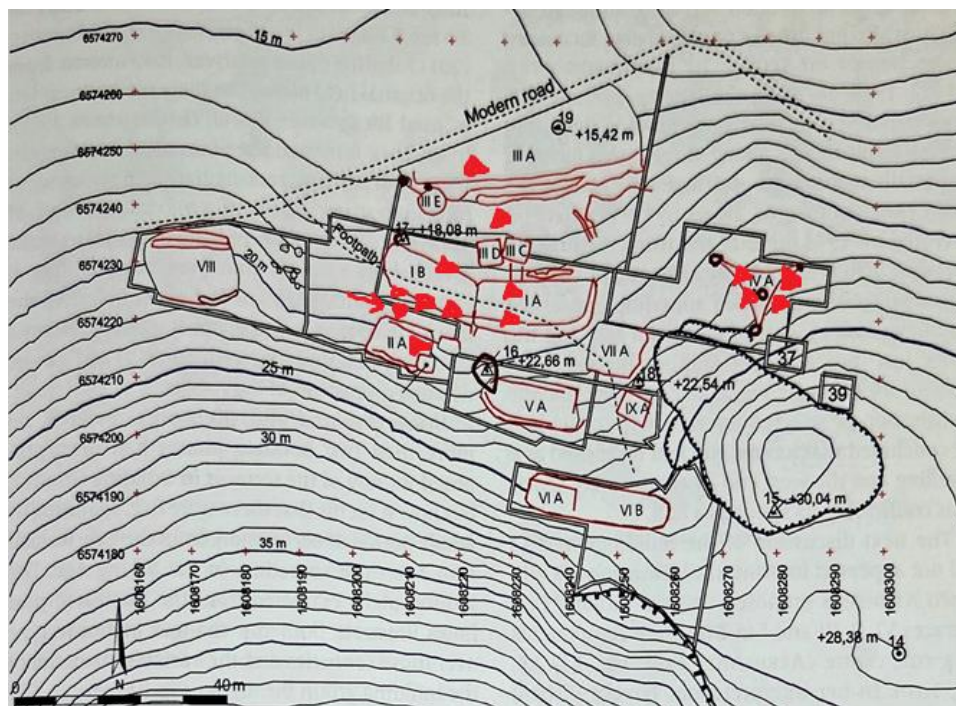
Husgrupp 2 är ett speciellt område bland de olika husgrupperna och därför har jag valt att lägga den först. De olika orsakerna som gjort husgrupp 2 att stå ut är först att det verkstadsområde som finns där är det enda som blivit nästan helt utgrävt på Helgö. (Clarke & Lamm 2017:15). Den andra orsaken som gör att husgrupp 2 står ut är att platsen har blivit mer diskuterad då dateringen för området har fynd som daterats även efter att den analytiska c-14 dateringens period slutat, men som kommer diskuteras mer senare.

Mer allmänna fakta för husgrupp 2 är att områdena är indelade i olika husgrunder I–VIII men myntfynden kommer bara från husgrund I–IV. Husgrund I och III har diskuterats av bland annat Lundström (Lundström 1970:133) och Clarke som beskriver husgrund I först som en högtidssal men senare ändrade det till en festsal, då spår av en rektangulär byggnad funnits vid husgrund I och III. Husgrund II nämns av Clarke & Lamm där det beskrivs som en sorts verkstad och dateringarna på byggnadsområdet som diskuterats är i den senare fasen (se figur 6). (Clarke & Lamm 2017:16–17). De tidigare faserna för byggnaderna vid husgrund I–IV beskrivs enligt Clarke & Lamm som grophus med ett och annat bageri då det hittats spår av förkolnat bröd. (Clarke & Lamm 2017:17).

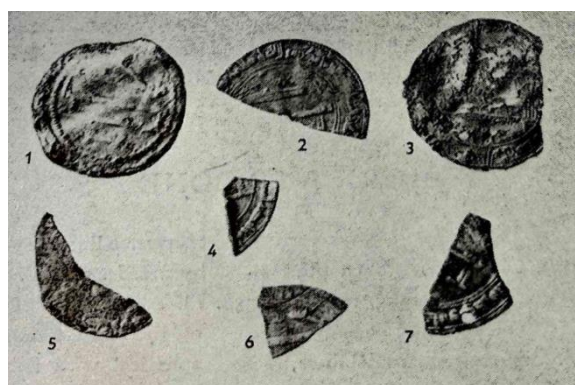
Figur 7. Överblick för Husgrupp 2 område. (Clarke & Lamm 2017:17)

För att förklara termen husgrund som används bättre och ge en visuell inblick på hur Husgrupp 2 ser ut så kan man se de olika husgrunderna i figur 7. Varje husgrund är beskriven i romerska siffror och är enskilda platser i själva området (se tabell 1).

Figur 8. Överblick för Husgrupp 2 område. (Clarke & Lamm 2017:17). Röd markering=myntfynd.

Markeringar för de mynten som har hittats vid respektive husgrund blivit insatta i figur 8. Markeringarna är inte exakta men de är insatta i korrekt husgrund för att visa mängden mynt i vardera husgrund (se figur 8). Markeringarnas ungefärliga position kommer ifrån Excavations at Helgö III.

Figur 9. Excavations at Helgö I. Mynt från husgrund I, mynt 1–7. 1= mynt 5 i tabellen. 2=3, 3=6, 4=4, 5=1, 6=2 och 7=7.

Det största kronologiska problemet är när det kommer till husgrupp 2 då vid husgrupp 2 visar c-14 analyser från de olika materialen att husgrupp 2 har varit aktivt från 240–713 e.Kr. (Clarke & Lamm 2017:11). Föremålen som har tillkommit är bland annat sju mynt vars präglingstid är 742–833 men då anlände inte till Skandinavien förrän cirka 800-talet. Det finns även mer objekt vid husgrupp 2 som myntet från Metz med präglingstid 1033 till 1041, alltså har då området fortsatt varit aktivt fram till åtminstone 1000-talet.

En förklaringarna som Clarke & Lamm nämner angående varför det inte har upptäckts tidigare att c-14 dateringen inte stämmer överens med fyndmaterialen är att det har varit få försök att undersöka husgrupp 2. En förklaring som Clarke & Lamm gav till anledningen för det gap som skapades för varför det fanns mynt under tiden området inte var aktivt, var i stället för hus eller verkstad som lämnar efter de rester som har analyserats med c-14 har det bevisats funnit något slags helgedom/tempel. Som då har använts från romerska järnåldern till tidig vikingatid. (Clarke & Lamm 2017:16)

Husgrund IV blev först tolkad som hus men senare efter undersökning blev tolkad som en offerplats. Som nämnts tidigare så uppstod det ett problem vid c-14 dateringen på husplatserna och myntens datering då husgrund IV ansågs vara en plats som inte var aktiv för den senare fasen där myntet hade upptäckts. Men i själva verket var husgrund IV aktiv genom både den tidiga fasen och senare. (Clarke & Lamm 2017:16).

Vid närmare inspektion av myntkatalogen från Hovén ser man tydligt att mynt 46–50 inte går att bestämma dynasti eller präglingstid på. Det finns flera mynt i katalogen som saknar information kring olika delar vilken påverkar uppsatsens jämförande på en mindre skala

En speciell upptäckt från Helgö utgrävningarna är ju då det enstaka myntet som står ut från Metz vars information angående kommer från en av de senare Excavations at Helgö rapporterna som fått ett eget kapitel av Jonsson. Myntet från Metz står ut bland de fyndmaterial som uppsatsen jämför, men är inte ett ovanligt mynt i Sverige. (Jonsson 2011:155). De nutida franska mynten cirkulerade under vikingatiden och enligt Jonsson så var Metz myntet från Helgö antagligen förlorat eller lämnat vid husgrupp 2 tjugo eller trettio år efter att den hade blivit importerat till Sverige. (Jonsson 2011:155). Myntet blev hittat vid den äldre fasen byggnader från husgrupp 2 vid den södra delen av husgruppsområdet, myntet är det yngsta som myntet som uppsatsen berör och enligt Jonsson bör det vara tappat långt efter den övriga aktivitet som varit på platsen. Den södra delen har en komplicerad stratigrafi vilket gör det svårt att undersöka kontexten för området tidsperiod som myntet blev hittat vid. (Jonsson 2011:155).

Som kommer att benämnas senare i uppsatsen så fanns det även en stor mängd tyska mynt som var i cirkulation runt Skandinavien lik de islamiska mynten fast lite senare.

Figur 10. Mynt 10 från Metz. Bild från Arrhenius & O` Meadhra 2011:155. Figur 10 visar upp mynt från nutida Tyskland som har hittats i husgrupp 2s område.

Tabell 2. Mynt från husgrupp 1.

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Präglings-plats	Dynasti	Husgrund	Utgrävnings-plats	Fragmenterings-grad	Referens kort
15	Okänt	Okänt	Sasanian	Okänt	Okänt	Fragment	H, 3. SML, 151.
16	Okänt	Okänt	Okänt	Okänt	Okänt	Fragment	H, 50. SML, 151.

Ungefär 1900 kvadratmeter grävdes ut vid husgrupp 1 och enligt Clarke & Lamm fanns det bland annat spår av elva till tolv långhus som funnits där. Området var alltså ett bostadsområde med ett syfte för lantbruk. (Clarke & Lamm 2017:25). Husgrupp 1 och 4 var först bestämda som två olika områden men vid mer undersökning och utgrävning av områdena upptäcktes det att de satt ihop. Husgrupp 1 var ett lantbruk medan husgrupp 4 var först ett verkstadsområde då metall objektet hittats där men senare blev det ett mindre lantbruksområde. Dateringen för byggnaderna vid husgrupp 1 (se figur 3) stämmer överens med myntens datering för området.

Mynten hittade vid husgrupp 1 är som visat i tabellen fragment. Det är inte mycket information kring dem och som de flesta lösa fynd vid bostadsområdena troligen tappade. Då den enda informationen som finns kring mynt 15 är dynastin den kommer ifrån vilket gör att man kan se att det var ett östligt mynt och för mynt nr 16 kan man dra en liknande slutsats att det är ett östligt mynt enligt Hovéns myntkatalog.

Tabell 3. Mynt från husgrupp 3.

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Präglings-plats	Dynasti	Husgrund	Utgrävnings-plats	Fragmenterings-grad	Referens kort
17	749–833	Okänt	Abbasid	Okänt		fragment	H, 35. SML, 152B,
18	749–815	Okänt	Abbasid	Okänt		fragment	H, 39. SML, 152B,
19	786–809	Zaranj	Abbasid	F	A 153	Fragment	H, 16. SML, 152C. ÅRR77:64

20	854–855	Mah al-Kufah	Abbasid	F	A 153	Fragment	H, 22. SML, 152C. ÅRR77:64
----	---------	--------------	---------	---	-------	----------	-------------------------------

Hälften av mynten från husgrupp 3 okända förutom deras dynasti. Mynt 17 och 18 är inte lika bevarade än mynt 19 och 20 där man kan få ut mer information från. Det saknas även exakta fyndplatsen för mynt 17 och 18 och husgrunden nämns inte i Excavations at Helgö rapporterna och tas inte upp av Hovén. Notering: Nu vid senare stadiet av uppsatsen så upptäckte jag att det fanns en referens given för mynt nummer 17 och 18 som jag tyvärr inte hade möjlighet att kontrollera, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Årsbok 1971 eller 1972 som kan nämna de två myntens husgrund och möjligtvis utgrävningsplatsen.

Information om husgrund saknas för husgrupp 3 i rapporten men i stället nämns det husgrund F som utgrävningsplats för mynt 19 och 20. Allmän information om husgrupp 3 är att området var ett verkstadsområde enligt Clarke. Husgrupp 3 hade många spår av brons, och järnslag vilket visar dess stora produktion. Då Husgrupp 3 var det största verkstadsområdet på Helgö med 23 identifierade byggnader med smältugnar och andra indikationer för att koppla byggnaderna till verkstäder. Ifall platsen skulle ha blivit helt utgrävd så hade den varit mer en dubbelt så stor yta än beskrivet tidigare. (Clarke & Lamm 2017:25).

Figur 11. Fotot kommer från Clarke & Lamm 2017:25.

C-14 dateringen av husgrupp 3 är 453–720 (se figur 3) men det inte en förklaring till varför området och materialet har olika dateringar och ingen riktig undersökning för dem heller. Det som går att förstå är att verkstadsområdet var aktivt genom både den tidiga fasen och senare (se figur 11). Verkstads området var det största verkstadsområdet på Helgö och tillverkade hantverk med brons och järn under den tidiga fasen runt 500–700 e.Kr. Det har också diskuterats av Clarke & Lamm att det har hanterats guldhantverk

som guldringar samt guldmynt som *kan* stödja beviset för att guld objekt har skapats eller hanterats där. (Clarke & Lamm 2017:25–26). Det finns även spillror med smälta klumpar kvar som kan ha blivit återanvända av hantverkarna. (Clarke & Lamm 2017:27). Den vikingaaktivitet från platsen är dock bara baserad på fyndmaterialet som har hittats där, så vad för sorts aktivitet som har hänt efter är okänt.

4.1. Material gravfält

Gravplatserna innehåller en stor del av fyndmaterialet som uppsatsen undersöker och kapitlet fokuserar på de mynt som har hittats i gravar och inte information angående gravarna själva.

Tabell 4. Mynt från gravfält 116

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Präglings-plats	Dynasti	Grav-nummer	Fragmente ringsgrad	Referens kort
21	812–818	Khwarizm	Abbasid	31A	Fragment	H, 5. SML, 153A.
22	725–750	Friesland	Friesland	36	Helt	M, 51. SML, 153B.
23	749–833	Al-Basrah	Abbasid	48	Fragment	H, 25. SML, 153C
24	703–749	Wasit	Umayyad	Depåfynd	Fragment	H, 8. SML, 153D
25	698–747	Okänt	Umayyad	Depåfynd	Fragment	H, 9. SML, 153D
26	718–749	Okänt	Umayyad	Depåfynd	Fragment	H, 10. SML, 153D
27	718–749	Okänt	Umayyad	Depåfynd	Fragment	H, 12. SML, 153D
28	718–749	Okänt	Umayyad	Depåfynd	Fragment	H, 11. SML, 153D
29	750–751	Okänt	Abbasid	Depåfynd	Fragment	H, 13. SML, 153D
30	820–821	Al-Ma min	Abbasid	Depåfynd	Fragment	H, 17. SML, 153D
31	820–821	Al-Salam	Abbasid	Depåfynd	Helt	H, 18. SML, 153D
32	835–836	Faris	Abbasid	Depåfynd	Helt	H, 20. SML, 153D
33	850–851	Al-Salam	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 21. SML, 153D
34	858–859	Samarqand	Okänt	Depåfynd	Nästan hel	H, 23. SML, 153D
35	856–857	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 24. SML, 153D
36	749–833	Isbahan	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 26. SML, 153D
37	770–829	Al-Salam	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 28. SML, 153D
38	765–824	Al-Muhammadiyah	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 30. SML, 153D
39	749–833	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 33. SML, 153D
40	749–815	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 37. SML, 153D
41	749–815	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 38. SML, 153D
42	749–815	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 39. SML, 153D
43	749–815	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 40. SML, 153D
44	749–833	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 41. SML, 153D
45	833-okänt	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 44. SML, 153D
46	739–833	Okänt	Umayyad Abbasid	Depåfynd	Helt	H, 45. SML, 153D
47	Okänt	Okänt	Okänt	Depåfynd	Fragment	H, 49. SML, 153D

Vid utgrävningen av gravfält 116 så grävdes det även en 3,5x4 m hål vid den sydöstra delen av gravfältet vilket är var depåfynden är från (se figur 12). Enligt Sanders så var utgrävningen intill en sten och påträffades en koncentration av 24 islamiska mynt som alla kan dateras till vikingatiden. (Sander 1977:65).

Figur 12. Fynddepå gravfält 116. (Clarke & Lamm 2017:40)

I tabell 8 är majoriteten av mynt från fynddepån i gravfält 116 men de mynt som inte är det kommer från individuella gravar på gravfältet. Mynt 22 eller 51 i Malmers katalog är ett mynt från Friesland, men också det enda sceatta mynt som har hittats i Sverige och den slags myntgrupp (sceatta) var också okänd i Danmark innan utgrävningarna i Dankirke. (Malmer 1986:127)

Tabell 5. Mynt från gravfält 118

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Präglingplats	Dynasti/Land	Grav-nummer	Fragmenteringsgrad	Referens kort
48	774-775	Al-Salam	Abbasid	23	Hel	H, 27. SML, 154A
49	776	Tabaristan	Abbasid	12-14	Hel	H, 4. SML, 154B.
50	703-749	Wasit	Umayyad	12-14	Del fragment	H, 6. SML, 154B.
51	749-833	Wasit	Abbasid	12-14	Del fragment	H, 7. SML, 154B.
52	Okänt	Okänt	Okänt	12-14	Fragment	H, 46. SML, 154B.
53	800-825	Hedeby	Hedeby	12	Fragment	M, 54. SML, 154B.
54	800-825	Hedeby	Hedeby	14	Fragment	M, 55. SML, 154B.
55	800-825	Hedeby	Hedeby	14	Fragment	M, 56. SML, 154B.
56	800-825	Hedeby	Hedeby	14	Fragment	M, 57. SML, 154B.
57	776-800	Dorestad	Dorestad	14	Fragment	M, 52. SML, 154A.
58	776-800	Dorestad	Dorestad	23	Nästan hel	M, 53. SML, 154B.

Gravfält 118 blev inte helt utgrävt och bland fynden så kan man se skandinaviska mynt, nr 53–56 från Hedeby som ligger i nutida Tyskland. Totalt blev 35 gravar utgrävda från fältet och i fyra av gravarna hittades 17 mynt men bara 11 är relevanta till uppsatsens satta tidsram. De mynten som har passerat in i den satta tidsbegränsningen visas i tabellen och vissa av dem har använts som hängsmycken. (Clarke & Lamm 2017:41). Det finns 7 extra obestämda mynt som tas upp av Wisehn men inte av Malmer eller Hoven. Anledningen till de 7 extra mynt är för att de antagligen har blivit citerade från Vitterhetsakademiens årsbok 1977 och då har Wisehn inte förstått att de redan fanns med och hade blivit bestämda. De extra mynten som har tagits med egentligen är Hedeby och Dorestad, mynten som redan är med i tabellen för gravfält 118.

Mynt 49–52 saknar exakt information angående vilken grav de är hittade i, som nämnts tidigare så finns det en referens som kan ha innehållit information kring vilken grav de kommer ifrån då Wisehn refererade till årsrapporterna från Vitterhetsakademins årsbok 1971–1972, men som tyvärr inte hunnits följas upp i detta arbete.

Tidsperioden som fynden kommer ifrån varierar från början av 700 e.Kr till slutet av 800 e.Kr och gravfältet var aktivt runt 800–900 e.Kr (se figur 3.) vilket stämmer överens med materialens datering.

Figur 13. Västliga mynt. Mynt nr 51 är det frisiska myntet från gravfält 116 och från gravfält 118 är nr 52–57. Mynt nr 58 är det tyska myntet från husgrupp 2. (Malmer 1986:7).

5. Analys

Genom en analytisk jämförelse av de olika sorters mynt som hittats vid husplatserna och gravfälten kan man se bland annat vilken plats det finns mer mynt vid eller vilken präglingstid för mynten som hittats mest av platserna. Först är depåfynd, vilket är en plats där fyndmaterialet har avsiktligt lagts ner på platsen (Riksantikvarieämbetet definition av lämningstyp). Därefter har vi gravfynd, lik depåfynd så är även här fyndmaterialet avsiktligt nedlagt i graven för att ha med sig till livet efter döden. Sedan kommer boplatssfynd, till skillnad från de tidigare sorters fyndplatser så är det inte alltid säkert att materialet är avsiktligt lämnat där. Utan oftast är objekt hittade vid boplatser förlorade eller tappade fynd. Vilket gör det svårare att jämföra det materialet. Då det till skillnad från de andra fyndkontexterna som har fynd som blivit placerade där så blir de jämföranden inte lika säkra. Men som diskuterats i teorin angående myntcirkulationen av Moesgaard var de mynten på boplatserna väldigt vanliga och antagligen inte ovanligt att fragment av mynt blev tappade här och där som man kan se ha hänt. Om något så verkar det myntet från Metz vara mer ovanligt att det blivit omedvetet tappat vid ett övergivet verkstadsområde. Till sist har vi offeringsplatser, som gravfynd och depåfynd är offeringsfynd avsiktligt lämnat där för rituella/religiösa anledningar och som offrats vid lokaler som bland annat tempel eller helgedom.

Tabell 6. Område jämfört med typ av mynt.

Område	Islamiska	Västerländska
Boplatser	15	1
Offerplats	4	0
Depåfynd	24	0
Gravfynd	7	7

Som syns på tabell 6 så är det mest mynt vid depåfynden men sedan vid boplatserna och de västerländska mynten representeras mer bland gravfynden. Det som är mer oförväntat var att de västerländska mynten representeras nästan mer än de islamiska vid gravfynden, det västerländska myntet som hittades vid boplatserna blev diskuterat av Jonsson tidigare som förklarar att det blev lämnat där vid den senare fasen av husgrupp 2.

Tabell 7. Område jämfört med präglingstid för mynten.

	600-tal	700-tal	800-tal	900-tal	1000-tal	Obestäm d
Boplatser	0	10	2	0	1	3
Offerplats	1	2	0	0	0	1

Depåfynd	1	16	7	0	0	1
Gravfynd	0	6	5	0	0	1

Som man kan se i tabell 7 så är det vanligaste präglingstiden för mynt som har hittats runt 700–800 t. Som nämnts i teoridelen av Moesgaard så var det inte förrän runt 800-talet då de islamiska mynten som präglades runt 700-talet började cirkulera runt i Skandinavien under vikingatiden till slutet av 900-talet.

5.1. Depåfynd

Tabell 8. Gravfält 116, depåfynd.

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Referens kort
24	703–749	H, 8. SML, 153D
25	698–747	H, 9. SML, 153D
26	718–749	H, 10. SML, 153D
27	718–749	H, 12. SML, 153D
28	718–749	H, 11. SML, 153D
29	750–751	H, 13. SML, 153D
30	820–821	H, 17. SML, 153D
31	820–821	H, 18. SML, 153D
32	835–836	H, 20. SML, 153D
33	850–851	H, 21. SML, 153D
34	858–859	H, 23. SML, 153D
35	856–857	H, 24. SML, 153D
36	749–833	H, 26. SML, 153D
37	770–829	H, 28. SML, 153D
38	765–824	H, 30. SML, 153D
39	749–833	H, 33. SML, 153D
40	749–815	H, 37. SML, 153D
41	749–815	H, 38. SML, 153D
42	749–815	H, 39. SML, 153D
43	749–815	H, 40. SML, 153D
44	749–833	H, 41. SML, 153D
45	833-okänt	H, 44. SML, 153D
46	739–833	H, 45. SML, 153D
47	Okänt	H, 49. SML, 153D

Mynten som tillhör depåfynd är mynt nr 24–47, en totalsumma på 24 mynt och har hittats som benämnts tidigare i ett gravfält på Helgö. I depåfyndet är alla mynt islamiska och som nämnts tidigare är depåfynd ett fynd som är avsiktligt nedlagda i gropan alla 24 mynt samtidigt och valet av mynten är säkerligen uttänkta av olika skäl som tagits upp tidigare i uppsatsen.

5.2. Gravfynd

Tabell 9. Mynt från gravfält 116 och 118

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Grav-nummer	Referens kort
21	812–818	31A	H, 5. SML, 153A.
22	725–750	36	M, 51. SML, 153B.
23	749–833	48	H, 25. SML, 153C
48	774–775	23	H, 27. SML, 154A
49	776	12–14	H, 4. SML, 154B.
50	703–749	12–14	H, 6. SML, 154B.
51	749–833	12–14	H, 7. SML, 154B.
52	Okänt	12–14	H, 46. SML, 154B.
53	800–825	12	M, 54. SML, 154B.
54	800–825	14	M, 55. SML, 154B.
55	800–825	14	M, 56. SML, 154B.
56	800–825	14	M, 57. SML, 154B.
57	776–800	14	M, 52. SML, 154A.
58	776–800	23	M, 53. SML, 154B.

De mynten som hittats inom gravfynds kontext är nr 21–23 och 48–58 från gravfält 116 och 118, vilket är en total på 14 mynt hittade där 7 är västerländska, mynt nr 22, 53–58 (se figur 12). Till skillnad från depåfynden så finns det västerländska mynt bland gravarna vilket kan kopplas till teorin med Audys användning av mynt till smycken så är valen av mynt för olika användningsområden bestämt av olika anledningar, som (se kap 2 teori) dekoration eller hur vanligt myntet är. Då de vanligaste mynten var islamiska så är de västerländska mynten mer ovanliga vilket gör det förståeligt varför någon skulle ha det i en grav. Dessa mynt är menade att vara i gravarna som offring för den döde, vilket ger mynten en mer speciell mening kring hur de har blivit valda och inte bara som ett sätt att förvara mynten på som depåfynd kan på sätt och visst ha varit. Mestadels av de västerländska mynten är i grav nummer 14. De 4 Hedeby mynten och ett av de två Dorestad mynten finns där i samt med möjligen något av de islamiska mynten vars grav är inte helt bestämd. Ifall man tar bort de osäkra mynten kan man istället se grav nr 14 bara innehöll västerländska mynt. Mynten kan då ha hållit en personlig koppling till den som blev begravd med dem.

5.3. Boplatsfynd

Tabell 10. Mynt från boplats 1–4

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Husgrund	Utgrävningsplats	Referens kort
1	718–49	I	G 17 + 90	H, 11. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 83.
2	749–833	I	P 27 - 45	H, 32. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 411.
3	749–833	I	P 26 – 40	H, 36.SML, 149A.EHI: 240–41, Nr 322.
4	765–829	I	G 34 + 27	H, 29. SML, 149A.EHI: 240–41, Nr 1912.
5	777/78	I	M 19 + 48	H, 14. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 186.
6	783/84	I	M 18 + 52	H,15. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 465.
7	813–33	I	I 19 + 76	H, 19. SML, 149A. EHI: 240–41, Nr 812.
8	749–833	III	O 133	H, 43. SML, 149B. EHII: 60
10	1033–1041	III	AA 28 - 232	M, 58. SML, 149B. EHII: 60. J, 155.
14	Okänt	II	Okänt	H, 2. SML, 149D.
15	Okänt	Okänt	Okänt	H, 3. SML, 151.
16	Okänt	Okänt	Okänt	H, 50. SML, 151.

Även fast mynten inte var omedvetet tappade så kan man ändå se att det är inte enbart islamiska mynt som hittats bland de tappade fynden vid boplatserna då också mynt nr 10 från Metz, i nuvarande Tyskland har hittats som ett omedvetet tappat fynd. Myntet från Metz som nämnts förut blev hittat vid husgrupp 2, mer precis husgrund III som är det största verkstadsområdet på Helgö, det är även det enda myntet som har hittats där vars präglingstid ingår inom uppsatsens avgränsning 700–1050 e.Kr.

Myntet likt de andra mynten från boplatserna är tappat av olika skäl som inte går att ta reda på, speciellt då det är ett kronologiskt problem vid husgrund III som inte går att förklara heller som nämnts tidigare. Då de islamska mynten inte framkom i Skandinavien förrän runt 800-talet så går c-14 dateringen av området inte ihop med myntens datering för området. Från början skulle även mynt 8–13 vara med bland boplatsfynden men enligt Clarke så omtolkades husgrund IV om som en offringsplats (se kap 5.4).

5.4. Offerplatsfynd

Tabell 11. Mynt från offerplats vid husgrund IV

Mynt-nummer	Präglingstid A. D	Utgrävningsplats	Referens kort
9	749–833	AB 15	H, 31. SML, 149B. EHII: 60
11	590–620	F 59	H, 1. SML, 149C. EHIII: 50
12	749–833	C 77	H, 42. SML, 149C. EHIII: 50
13	Obestämt	H 57	H, 47. SML, 149C. EHIII: 50

För den omtolkade helgedomen/templet vid husgrund IV så beskrivet Clarke & Lamm husgrunden med två rektangulära sten strukturer och en treudd (Clarke & Lamm 2017:16). Mynten som har offrats där är nr 9, 11, 12 och 13, platsen lik gravplatserna har mynt som är medvetet deponerade där. Helgedomen/templets mynt var som sagt valda för rituella skäl då mynten kan ha använts som offringar vilket man kan dra en parallell till Audy när det kommer till valen av mynt för offringarna. Då alla mynten som hittades på husgrund IV var islamiska mynt blev de antagligen valda för de var de vanligaste mynten tillgängliga vilket är en av de anledningarna som Audy nämnt (se kap 2 teori). Som nämnts tidigare har islamiska mynt blivit minst valda för smycken av olika anledningar som detaljer, vanlighet eller att de ser annorlunda ut (se kap 2 teori). Det finns inte ett direkt svar på varför de blev utvalda för att bli offrade mer än de olika anledningar som nämnts men just att enbart islamiska mynt har blivit offrade vid Helgedomen/templet är ett svar i sig själv.

5.5. Summering

Som en sammanfattning av de olika fyndplatskontexterna så är de västerländska mynten utspridda och inte blandade med de islamiska. Det enda undantag där mynten är blandade är gravfält 118 där det är oklart för vissa av mynten då den exakta informationen angående mynt 49–52 där vilken grav de islamiska mynten kommer ifrån är oklart och kan inte tala för ifall de är separerade med de västerländska mynten (se tabell 5). De flesta mynten separerade mellan de olika gravarna med ett undantag då den enda fyndplatsen utan några västerländska mynt är depåfynden. Depåfynden som har benämnts tidigare i uppsatsen så uppmärksammas valen av mynt ständigt då de enbart var islamiska. Då de blev aktivt valda att bli nedgrävda så ställs frågan varför man väljer specifika mynt för olika saker, varför man offrar de här mynten eller varför de här mynten glömdes bort vilket kopplas till Audys diskussion om valet av mynt (se kap 2 teori).

Vilka mynt som väljs för vilka sammanhang är inte alltid de samma vilket syns på blandningen mellan platserna, självklart hade det varit enklare att se ifall de islamiska mynten inte var i en så pass stor cirkulation kring Skandinavien. Även fast det har nämnts att de islamiska mynten hade en stor cirkulation i Skandinavien så dominerade faktiskt de islamiska mynten helt under denna period, utan det var inte förens i slutet av 900-talet som de tyska mynten började förekomma mer i Sverige (se figur 14).

	Islamic	English	German	Scandinavian
Denmark	5,900	5,800	12,200	5,400
Germany (Schleswig)	800	2,000	5,800	700
Iceland	10	190	160	10
Norway	400	3,300	3,300	3,500
Sweden	86,900	43,200	107,800	9,200
Estimated total	94,010	54,490	129,260	18,810

Figur 14. (Audy 2018:76). Antal mynt funna i Skandinavien under vikingatiden sent 700 till 1140.

6. Slutsatser

Uppsatsen har berört de olika fyndplatserna som gravfälten, boplatserna, offerplatsen och ett depåfynd för att analysera de myntfynd som har hittats på de respektive platserna och jämföra de med varandra. Den jämförelsen som har skett angående vilka mynt som representeras mer bland de olika fyndkontexterna och vilken typ av präglingstid som framkommer mer bland de olika kontexterna. Det resultatet som framkommit var att de islamiska mynten är en majoritet vid boplatserna, offerplatsen, depåfynden men inte vid gravfynden. Det resultat som förväntades vid början av uppsatsen var att de islamiska mynten skulle vara en majoritet av alla de olika fyndplatserna men då de västerländska mynten var lika många som de islamiska mynten vid gravplatserna kan man dra en koppling till Audys tolkning angående val av mynt. Det är dock inte möjligt att exakt veta varför just de mynten blev valda för de här platserna utan det finns flera teorier som kan vara tänkbara, som dekoration på mynten, hur vanligt myntet är, beroende på personens status kanske myntet är det lättaste som de kan hitta eller så kanske de är det mest speciellt. Då de islamiska mynten hittades väldigt ofta eftersom de mynten dominerade Skandinavien (se kap 2 teori), så är det förståeligt varför de västerländska mynten har blivit valda som gravföremål med tanke på de inte är lika vanliga innan slutet på 900-talet alltså var de mer eftertraktade än de islamiska mynten.

Frågor som uppsatsen har besvarat är: Om fyndmaterialet skiljer sig åt mellan gravar och boplatser på Helgö? Ja, den totala mängden mynt från boplatserna var 12 varav 11 islamiska och 1 västerländskt. Den totala mängden mynt från gravfälten var 14 varav 7 var islamiska och 7 var västerländska och mynten skiljer sig åt mellan platserna.

Den andra frågan som svarats på genom uppsatsens gång är: Har typen av boplatser en påverkan på myntens fördelning mellan boplatserna? Ja, då bara 4 mynt har hittats vid det mest aktiva verkstadsområdet på Helgö (husgrupp 3) och till skillnad från exempelvis mer vanliga hus vid husgrupp 2 (husgrund I) där det fanns 7 mynt. Anledningen till denna skillnad är att mynten är tappade, varför man har tappat mer mynt vid de mer vanliga husen än vid verkstadsområdet kan vara exempelvis att man oftare befann sig mer vid husen.

Den sista frågan som svarats på under uppsatsens gång är: Vid vilka fyndkontexter förekommer det mer mynt och vilket sorts mynt hittats det vid boplatser, gravar, offringsplatser och depåfynd? Den sista frågan besvarades under jämförelsen mellan de olika fyndkontexterna, och som nämnts där så har det hittats mest mynt vid depåfyndet med en totalsumma på 24 mynt som var deponerade tillsammans på en gång, sedan kom mynt från gravfält med totalt 14, näst sist kom boplatserna med 12 mynt och sist offerplats med 4 mynt.

Det man kan se från jämförelsen av boplatser och gravfält kan ge en insikt på generella drag för vilka sorters mynt som kan hittas vid de olika platserna under 700–1050 e.Kr. Även fast det kanske inte är likadana resultat vid andra platser som Birka eller Sigtuna så kan man ändå göra ett antagande då cirkulationen av islamiska mynt som pågick fram tills 995 gjorde att islamiska mynt dominerade bland fyndmaterial (se kap 2 teori).

7. Sammanfattning

Undersökningens syfte var att jämföra myntfynden mellan boplatser och gravar på Helgö under 700–1050 e.Kr. Under utgrävningarna på Helgö så nämns endast de individuella mynten och fynden från varje utgrävningsplats utan att någon större undersökning mellan de olika fyndplatserna utfördes. En total mängd av 58 mynt där 50 var islamiska och 8 var västerländska mynt som faller inom den satta tidsperioden 700–1050 och har hittats bland de nämnda fyndområdena. Då stora mängder islamiska mynt anlände till Skandinavien under 800-talet fram tills slutet av 900-talet förväntades det vara en majoritet av islamiska mynt vid de olika fyndplatserna då avgränsningen för uppsatsen är under ungefär samma period som de islamiska mynten dominerade. Jämförelse mellan platserna visar att de islamiska fynden är en majoritet bland de mesta fyndplatserna men att de västerländska mynten har blivit aktivt valda vid gravfynden lika mycket som de islamiska. Som diskuterats i teorin så kan små skillnader förändra översiktsskildringen för platserna och den förväntning som sattes för jämförelsen

som var att de islamiska mynten skulle dominera de olika fyndplatserna, men med hjälp av jämföranden av de olika områdenas myntfynd så visade det sig inte vara som förväntat utan istället framträdde de västerländska mynten mer än vad som förväntades, de blev inte någon majoritet bland något område men de hittades lika många västerländska mynt vid gravfältet som islamiska.

8. Referensförteckning

Arrhenius, Birgit & O` Meadhra, Uaininn (2011). *Excavations at Helgö XVIII Conclusions and new aspects*. Stockholm.

Audy, Florent (2018). *Suspended Value: Using coins as pendants in viking-age scandinavia (c. AD 800–1140)* 2018. Stockholm.

Androshchuk, Fedir:” The Rural Vikings and the Viking Helgö.” *Cultural interaction between east and west*. 2007.

Clarke, Helen & Lamm, Kristina (2017). *Helgö Revisited. A New look at the excavated evidence for Helgö, central Sweden*. Stockholm.

EHI = Excavations at Helgö I. EHII = Excavations at Helgö II. EHIII = Excavations at Helgö III.
(Tabell referens)

Feveile, Claus (2006). *Sceattaerne fra Dankirke – skatte eller enkeltfund?*. ”Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad”. 2006:5.

Hovén, Bengt E:” The Sasanian and Islamic Coins.” *Excavations at Helgö X. Coins, Iron, Gold, 10:7–12. Excavations at Helgö X*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1986.

H= Hovén 1986. (Tabell referens).

Holmqvist, Wilhelm (1961). *Excavations at Helgö I report for 1954–1956*. Stockholm.

Holmqvist, Wilhelm (1964). *Excavations at Helgö II report for 1957–1959*. Stockholm.

Holmqvist, Wilhelm (1970). *Excavations at Helgö III report for 1960–1964*. Stockholm.

Holmqvist, Wilhelm. Et al: ”Fältarbetet 1975”. *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1976*. Stockholm:52–53.

Jonsson, Kenneth:” The late German coin from Helgö.” *Excavations at Helgö XVIII Conclusions and new aspects: 8:155–158. Excavations at Helgö XVIII*. Stockholm.

J= Jonsson 2011. (Tabell referens).

Lundström, Agneta. Et al: ”Fältarbetet 1977”. *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1978*. Stockholm:79.

Lundström, Agneta 1970. Summary concerning Building group II. I Holmqvist, Wilhelm, Kristina Lamm & Agneta Lundström, *Excavations at Helgö III*: 133. Stockholm: KVHAA.

Laurén, Synnöve & Sander, Brigitta. "Fältarbetet 1976". *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1977*. Stockholm:64–65.

Malmer, Britta 1986:"West European Silver Coins at Helgö." *Excavations at Helgö X. Coins, Iron, Gold, 10: 127–129. Excavations at Helgö X. Stockholm: Almqvist & Wiksell international, 1986.*

Moesgaard, Christian Jens (2023). "Passiv akkumulering eller aktivt omlob?" *Fornvännen journal of swedish antiquarian research (2023)*. Stockholm:1–3

M=Malmer 1986. (Tabell referens).

Ramqvist, Per H. 1990. Helgö – unikt handelscentrum eller vanlig bondgård?. Stockholm.

Skerfving, Staffan. 2013. Järnålderns Helgö- Vad var det egentligen? Lund.

SML= Wisehn 1989. (Tabell referens).

Wisehn, Eva (1989). Myntfynd från uppland. SML 4. Stockholm.

Stockholms
universitet